

ՆԱՅ ԴՊՐՈՅ ՆԱՅՈՅ ԼԵԶՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՍՓԻՌՔԵԱՆ ՀԱՅԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ (ՅԱԶՈՂԱԾ ԵՆՔ...ԹԷ՞ ՉԱԽՈՂԱԾ)

Յովսէփ Նալպանտեան

Որքան լսած ենք - լսած էք- հայկական բեմերէ մեր կատարած ՄԵԾ գործի մասին...մեծ-մեծ խօսքեր, հայրենասիրական և ազգապահպանման ճառեր, որոնց իմաստը իրենք խօսողները, կամ գործիչները չեն գիտեր:

Հայ դպրոցը, որ պէտք է ըլլար - և է- հայապահպանման դարբնոցը, ազգասիրութիւն, հայրենասիրութիւն, լեզուասիրութիւն ջամբող կեդրոն...փակած ենք, կը փակենք տասնեակներով: Այսինքն մեր մեծ ողբերգութեան 100-ամեակին, անկեղծօրէն պիտի ըսենք, որ վերջին 30 տարին, մենք ձախողած ենք հայապահպանման մէջ. և արդէն քանի-քանի տասնամեակներէ ի վեր անդունդն ի վար կը գլտորինք ազգովին:

Հայկական ամէնօրեայ վարժարաններու մէջ, Սփիւքի տարածքին, այժմ կը սորվին ընդամենը 3.5-4% միայն: Տասնհինգ տարի առաջ այդ ցուցանիշը 4.5-5% էր:

Այսինքն այս ահաւոր վիճակը նորութիւն չէ. մենք երկա՛ր տարիներէ ի վեր խօսած ենք, և դեռ կը շարունակենք խօսիլ հայապահպանման մասին, բայց չենք խօսած մեր իսկական ցաւալի վիճակի մասին, չենք անդրադարձած թէ իսկապէս ինչ կը կատարուի: Չենք կրցած իսկական ծրագրուած և համահայկական գործի լծուիլ: Չենք կրցած նուաճումներ արձանագրել:

Մեզի զարմացուցած է, թէ ազգային գործիչներ, հրապարակագիրներ և գրողներ այս կապակցութեամբ գրած են յօդուածներ, բայց չեն անդրադարձած թիւերու, վիճակագրական տուեալներու մասին: Օրինակ 6 տարի առաջ գաղութներէն մէկուն մէջ հրատարակուող հայերէն թերթի երկարամեայ խմբագիրը իր զարմանքը արտայայտած էր մեզի, թէ Սփիւքի մէջ փակած ենք մօտ ութսուն վարժարան (այդ ժամանակ իմ նոր ուսումնասիրութիւններս չէի աւարտած) և հիմա, երբ յարգարժան խմբագիրը լսէ, թէ մենք փակած ենք վերջին 45 տարուայ մէջ...ամէն տարի,

միջին հաշուով, 5 վարժարան, արդեօք ի՞նչ պիտի ըսէ: Սիրտ պայթելու իրավիճակ...:

Յուզուած եմ...և մեծապէս վրդոված: Վերջին տասը տարիներուն գրած եմ բազմաթիւ յօդուածներ, ելոյթ ունեցած եմ տարբեր հեռուստակայաններէ հայապահպանման լուրջ խնդրի շուրջ, բայց դժբախտաբար ձայն բարբառոյ յանապատի: Արհաւիրքը խորացած է և հասած ահազանգային շատ ծանր վիճակի: Ըսած ենք և կը կրկնենք. ինչ որ կորսնցուցած ենք վերջին 30-40 տարիներուն ԱՆՎԵՐԱ-ԿԱՆԳՆԵԼԻ է:

Յեղասպանութենէն ետք առաջին և երկրորդ սերունդի մեր հայրերը մեծ թափով և անհուն գոհողութիւններով հիմնեցին բազմաթիւ դպրոցներ: Փառք, պատիւ և խոնարհում անոնց կատարած գործերուն: Բայց 1965-70-ականներէն սկսեալ չկրցանք պահել և զարգացնել այդ դպրոցներու մեծ ցանցը: (Չնայած 1980-ականներէն սկսեալ ԱՄՆ-ի մէջ բացուեցան նոր դպրոցներ. այսօր այդ դպրոցներուն մէջ կը սորվին ընդհանուր հայ աշակերտութեան թիւին 3.5 տոկոսը միայն):

Ինչո՞ւ...

Որովհետեւ, երբ ժամանակները կը փոխուին, մենք ալ պէտք է փոխուինք: Քանի որ 1950-80-ական թուականներու գործելակերպով (պարահանդէս, վիճակահանութիւն, ճաշկերոյթ, եւայլն) այսօր, կամ վերջին 15-20 տարին, չենք կրնար պահել հայ դպրոցը, կեանքը սղած է...պայմանները մեծապէս փոխուած: Ուրեմն պէտք էր փոխէինք մեր գործելակերպը: Չըմբռնեցինք, իրարու չօգնեցինք և արդիւնքը եղաւ այն, որ տուժեցինք բոլորս:

Կը շարունակուի ազգային ինքնախաբէութիւնը, կը շարունակուի և կ'ուռճանայ՝ ձուլումը հասնելով մեծ, շա՛տ մեծ թիւերու: Այսօր Սփիւք ապրող 8.5 միլիոն հայութեան 3.5 միլիոնը հայ չենք նկատեր, ոչ թէ միայն հայերէն չեն գիտեր և չեն խօսիր, այլեւ իրենք զիրենք հայ չեն նկատեր, վերջնականապէս հեռացած են ազգային արմատներէ: Դեռ կան մի քանի տասնեակ հազար «հայ» ընտանիքներ, որոնք հայերէն կը խօսին, բայց բացարձակապէս կապ չունին հայութեան հետ...:

Դպրոցները կը փակուին հիմնական հետեւեալ պատճառներով.

Ա- Երկրի մը քաղաքական անկայուն կամ պատերազմական վիճակ.

Բ- Երկրի մէջ հայութեան թուաքանակի

անկում.

Գ- Երկրէն բազմաթիւ հայերու արտագաղթ:

ԱՄՆի մէջ, ուր հայութեան թուաքանակը մեծ է և երկրի ապահովական վիճակը կայուն, կը փակուին դպրոցներ, քանի որ պատասխանատուները չեն կրցած դպրոցի նիւթականը ապահովել:

Սփիւքի մէջ հայութեան մեծ թուաքանակ ունեցող գաղութներու ամենօրեայ հայկական դպրոցներու ցուցակը պիտի ներկայացնենք, որպէսզի մտահոգ հայը իմանայ թէ ուր և որքան դպրոց ունեցած ենք և քանին փակուած է: Կու տանք 1960-65 թուականներու թիւեր, և այսօրուայ վիճակը:

Արժանքին

Պուէնոս Այրես՝ 6 դպրոց, Զորտոպա՝ 1 դպրոց: Վերջին քառորդ դարուն դպրոց չեն փակած, բայց ընդհանուր աշակերտութեան թիւը նուազած է 50 տոկոսով:

Որբացած Մելգոնեան Կրթ. Հաստատութիւնը Նիկոսիա, Կիպրոս

Լիբանան

Ազգ. վարժարաններ՝ 24: Հայ Կաթողիկէ վարժարաններ՝ 14: Հայ Աւետարանական վարժարաններ՝ 17: Մասնատր վարժարաններ՝ 11: Ընդհանուրը 66 վարժարան: Այսօր կը գործեն միայն 24 դպրոց:

Սուրիա

Հայ Առաքելական վարժարաններ՝ 41: Հայ Կաթողիկէ վարժարաններ՝ 15: Հայ Աւետարանական վարժարաններ՝ 8: Ընդհանուրը 64 վարժարան, պատերազմի պատճառով այսօր

անորոշ է գործող վարժարաններու թիւը, հաւանաբար կը գործեն 10 դպրոց, շատ քիչ աշակերտներով:

Իրան

Հայկական 50 վարժարաններ գործած են Թեհրանի, Նոր Ջուղայի, Ապատանի և Ատրպատականի թեմի մէջ դպրոց: Այժմ կը գործեն միայն 10 դպրոց:

Թուրքիա

Հայկական դպրոցներ կը գործեն միայն Պոլսոյ մէջ: Ազգ. վարժարաններ՝ 22, Հայ Կաթողիկէ վարժարաններ՝ 6, Հայ Աւետարանական վարժարան՝ 1: Ընդհանուրը 29: Այժմ կը գործեն 16 վարժարաններ:

Վրաստան

Գլխաւորաբար Թիֆլիսի մէջ փակուած է 40 դպրոց, այժմ կը գործէ միայն մէկ դպրոց: 11 դպրոց փակուած է Վրաստանի տարբեր շրջաններու մէջ: Այժմ Վրաստանի մէջ կը գործէ ընդամենը 135 դպրոց:

Այսպիսով՝ վերը ներկայացուած ցուցակով ի յայտ կու գայ, որ վերջին 45 տարուայ ընթացքին նշեալ երկիրներու մէջ փակուած է 200 դպրոց, առաւել մէկ դպրոց Գահիրէի մէջ, մէկ դպրոց Նիկոսիա, երեք դպրոց ԱՄՆի մէջ, մէկ դպրոց Թորոնթոյի մէջ: Ընդհանուր գումար՝ 206 դպրոց:

ԿԱԼՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

Այս փակուած դպրոցներու կալուածները՝ շէնք, հողատարածք և այլն ծախուելէ ետք դրամը ո՞ր կ'երթայ...:

Յարգելի ընթերցող ես, դուն և այլք իրաւունք ունի՞մք պահանջելու թէ ի՞նչ եղան այդ գումարները: Խօսքը քանի մը հարիւր միլիոն տոլարի մասին է: Հայկական կազմակերպութիւններ՝ եկեղեցական յարանուանութիւններ, բարեսիրական միութիւններ և այլն, ինչո՞ւ չկրցան այս ազգային չափազանց լուրջ հարցը ժողովուրդի համար լուծել:

Ովքե՞ր են պատասխանատուները...

Աւելի հետաքրքրականը այն է, որ նշեալ դպրոցներէն և ոչ մէկու պատասխանատու-

ԱՍՏ ՀԱՆԳՉԻ...

ները մտածած են ծախուած դպրոցի գումարը դնել մէկ ընդհանուր պիտոճէի մէջ՝ հիմնելու համար նոր հիմնադրամ մը, և այսպիսով վերջին քանի մը տասնամեակներուն կ'ունենայինք հիմնադրամ մը, որմէ կրնային օգտուիլ **բոլորը, անխտիր:**

Երբեք չենք լսած, որ այլ գաղութի մը դպրոցի հոգաբարձութիւնը օգնէ ուրիշ գաղութի մը հայկական դպրոցին, կամ նոյն քաղաքի մէջ գործող հայկական դպրոցները օգնեն իրարու ... որպէս համերաշխութեան և համագործակցութեան օրինակ մեր նոր սերունդին:

Ֆրանսացի գործիչ Տանթոնը ըսած է. «Հացէն յետոյ ժողովուրդի համար ամենակարեւորը դպրոցն է»:

Եգիպտոսի մէջ 1860-70-ականներուն Գալուստեան և Պօղոսեան բարերարները իրենց անունը կրող դպրոցներ հիմնեցին: Այդ դպրոցները երկար տարիներ գործեցին անվճար: Անոնք այդ թուականներուն կալուածներ, եկամուտի աղբիւրներ տրամադրած էին, որպէսզի հայ դպրոցը յարատեւէ: Անոնց յաջորդող սերունդները, այլ երկիրներու մէջ, չկրցան այդ սկզբունքը ի գործ դնել, այլապէս այսօր տասնեակ հազարաւոր հայ պատանիներ անվճար ուսում կը ստանային և հայօրէն կ'սպրեին: Ե՞րբ պիտի ըմբռնենք, որ մեր լեզուն հոգեբանութիւն է, մեր ազգային ինքնութեան պահպանման միակ և մնայուն գրաւականը:

ԼՈՒԾՈՒՄ

Այսօր մեծապէս կարիքը կը զգացուի Սփիւռքեան Համահայկական Միասնական հիմնադրամի մը, որուն եկամուտները նախ պէտք է գործածուին վտանգուած հայկական

դպրոցները փակուելէ փրկելու, այսինքն՝ բանալ նոր ձրի դպրոցներ, եթէ կը հաւատանք, որ Սփիւռքի մէջ հայապահպանումը կը սկսի և կ'ամրագրուի հայ դպրոցով:

Յաջորդող տասնամեակը շատ աւելի վատ պիտի ըլլայ հայապահպանման ուղղութեամբ... արագօրէն պիտի փակուին մնացած հայկական դպրոցներն ալ:

Մատթէոս Մամուրեանը իրաւացիօրէն ըսած է. «Տեսուչը և ուսուցիչները՝ որպէս կրթութեան սպասաւորներ կու գան ու կ'երթան, իսկ դպրոցները կան ու կը մնան իբրեւ ազգին նուիրական տուններ, որոնք եթէ չքանան կամ անշքանան, հասարակութիւնը պատասխանատու կը մնայ պատմութեան դատաստանին առջեւ»:

Ամենօրեայ հայկական դպրոցն է, որ պիտի կերտէ հայօրէն և ազգային նկարագրով ապրող նոր սերունդը, որոնք գիտակից հայրենասիրութեամբ պիտի դիմադրեն և պիտի նուաճեն ձուլումը:

Ե՞րբ պիտի արթննանք:

Լուս Անճելլա, Նոյ. 2015

*Ողբա՛մ գրեզ Հայոց աշխարհ...
(Պատմահայրն մեր)*